

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 466314/3

בבית הדין הרבני האזורי אריאל

לפני כבוד הדיינים:

הרב מאיר פרימן — אב"ד, הרב מאיר קאהן, הרב יצחק רפפורט

התובעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד טל פינק שלישי)

נגד

הנתבע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד בתיה חלפון)

הנדון: מזונות מן הדין או ממצוות צדקה, חיובם לאחר גיל שמונה־עשרה והייחס בין חובת האב לחובת האם

פסק דין

רקע

הצדדים נישאו בשנת 1994 והתגרשו בבית הדין בשנת 2000. לצדדים ילד אחד, [מ'] יליד תשנ"ח (1998). סמוך לגירושין, הצדדים חתמו על הסכם גירושין. ההסכם קיבל תוקף של פסק דין בבית הדין ביום ו' באדר ב' תש"ס (13.3.2000). בהסכם נקבע שמשמורת הבן תהיה אצל האם עד הגיע הבן לגיל שמונה־עשרה. בהסכם הגירושין נקבע גם סכום חיוב המזונות והמדור שהאב ישלם לאם עבור הבן. בחודשים האחרונים התשלום לפי ההסכם היה 3,016 ש"ח לחודש. בהסכם לא נקבע עד איזה גיל ישלם האב את המזונות. הבן ימשיך ללמוד עוד שנת לימודים באותו מוסד בו למד, גם לאחר שימלאו לו שמונה־עשרה שנים.

בפני בית הדין תביעת האם לחיוב האב במזונות, מדור והוצאות חינוך, גם לאחר הגיע הבן לגיל שמונה־עשרה.

התקיים דיון בבית הדין, נשמעו טענות הצדדים ובאי כוחם, הוגשו סיכומים ותגובה. להלן טענות הצדדים כפי העולה מהדיון, מהסיכומים ומסיכומי התשובה:

טענת האם

הבן ימשיך בלימודים גם אחרי שימלאו לו שמונה־עשרה שנה, על כן יש להמשיך בחיוב האב במזונות ומדור כפי האמור בהסכם עד לסיום לימודי הבן.

בהסכם לא מצוין מתי יפסק חיוב המזונות, אלא רק נקבע גיל סיום המשמורת.

יש להמשיך את חיוב המזונות והמדור באותה צורה עד לסיום לימודי הבן, הואיל והנסיבות לא משתנות. לאחר סיום הלימודים הבן יתגייס לשלוש שנים לצבא – יש לחייב את האב בתשלום שליש מחיוב המזונות, עד סיום השרות הצבאי של הבן. האם מסכימה כי תשלום 1/3 המזונות בתקופת הצבא ישולם ישירות לחשבון הבן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כמו כן יש לחייב את האב להשתתף בהוצאות החינוך של הבן לצורך ההכנה לבגרות, לרבות שיעורי עזר ושיעורים פרטיים, היות שלבן צרכים מיוחדים, הבן אובחן כסובל מבעיות קשב וריכוז. הצרכים המיוחדים התגלו לאחר עריכת הסכם הגירושין ולכן יש כאן שינוי נסיבות מהותי, המצדיק חיוב האב במחצית מהוצאות החינוך, למרות האמור בהסכם הגירושין.

האם טוענת שהיא מרוויחה בין 9,200 ש"ח לבין 9,300 ש"ח לחודש. בדיון לא היו לאם השגות על טענת האב ביחס לגובה הכנסתו של האב, אמנם לבא כוח האם טענות על הכנסות האב בסך 30,000 ש"ח לחודש כפי שעולה מתלושי המשכורת של האב. לאב עבודה נוספת. האב מוגדר כ'אמיד' לפי הכנסותיו, בבעלותו בית חדש והוא מרבה לטוס לחו"ל.

הבן מוגדר 'נזקק', האם אינה 'אמידה' היות שהיא צריכה לכלכל שני ילדים נוספים מנישואיה השניים.

הבן מתגורר אצל האם, זמני שהייה של הילד אצל האם גדולים בהרבה מהזמן בו הילד שוהה אצל האב.

יש לדחות עובדתית את טענות האב הטוען לזמני שהייה שווים.

יש לדחות את פסקי הדין המצורפים לסיכומי הבעל המלמדים על שוויוניות בין ההורים בהעדר הכרעה של בית המשפט העליון.

יש למחוק מסיכומי האב את הבקשה להחזר תשלומי מזונות ומדור לשנים שבהן היה הבן היה בן חמש־עשרה עד שמונה־עשרה, היות שזו 'חזית חדשה'.

בכל מקרה ההסכם מחייב וכל התשלומים בשנים אלה היו לפי ההסכם ולא נטען על שינוי נסיבות.

טענות האב

בהסכם הגירושין האב התחייב בסכומים הגדולים מחיוב המזונות המקובל. כל השנים האב שילם את כל החיובים, כולל הוצאות רפואיות חריגות.

הבן נמצא למעשה אצל שני הצדדים בחלקים שווים.

כל החיובים צריכים להיפסק בהגיע הבן לגיל שמונה־עשרה שנה, היות שהמשמורת נקבעה בהסכם אצל האם עד גיל שמונה־עשרה בלבד. גמירות הדעת של ההתחייבות בהסכם קשורה למשמורת שנפסקה בגיל שמונה־עשרה. האב מסכים שהבן יעבור לגור אצלו וכך לא יהיו לאם הוצאות.

האב מסכים לשלם מחצית מהוצאות רפואיות חריגות. אך לא מסכים לשלם הוצאות שאינן חריגות.

האב טוען שהוא מרוויח בסביבות 12,000 ש"ח לחודש. טוען שההכנסה 'נטו' של האם לחודש עומדת מעל לסך 13,000 ש"ח לחודש וכך הכנסות הצדדים דומות.

החיוב כלפי הבן הוא רק מתורת צדקה. חובת הצדקה חלה גם על האם ולשני ההורים חלה אחריות זהה, כך נקבע בפסקי דין המצורפים לסיכומים. מאחר שהילד שוהה אצל שני הצדדים בחלקים שווים הרי שכל צד יזון את הילד בזמן שהילד אצלו. האם נחשבת 'אמידה'. היא נשואה לבעל עשיר, מרבה בנסיעות לחו"ל וגרה בוילה גדולה בת שבעה חדרים. לפי תקנת הרבנות הראשית ולפי פסיקות קיימות יש לחייב את שני הצדדים בחלקים שווים. הסכם הגירושין הוא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מקשה אחת – בהסכם היו ויתורים של האב, ובשל כך נקבעו המזונות כפי שנקבעו ואי אפשר כיום להגדילם. בהסכם גם סעיף הקובע שקיים 'העדר תביעות' מעבר לאמור בהסכם, וכך לא ניתן לתבוע חיובים נוספים.

האם העלימה מידע על גובה הכנסותיה והיקף רכושה.

מגיל חמש־עשרה ועד גיל שמונה־עשרה של הבן חובת המזונות היא מדין צדקה בלבד, האב והאם חייבים באותה מידה בצדקה, ועל כן יש לחייב את האם להשיב לאב תשלומי מזונות ומדור בסך 117,000 ש"ח – תשלומים ששילם האב שלא כדין בתקופה שהבן היה בין גיל חמש־עשרה חמש־עשרה לגיל שמונה־עשרה. יש למנוע מהאם 'עשיית עושר ולא במשפט'.

הוצאות החינוך כלולות במזונות שנקבעו בהסכם ואין לחייב את האב מעבר לאמור בהסכם, בהסכם נקבע שלא יהיו חיובים נוספים.

האב מסכים לשלם ישירות לבן את כל צרכיו, אך לא לידי האם לאחר שהמשמורת שבידי האם נפסקה.

דיון

נחלק את הדיון, לפי שלושת חלקי התביעה:

א. החיוב לאחר גיל שמונה־עשרה ועד לסיום הלימודים.

ב. החיוב בתקופת השירות הצבאי.

ג. הוצאות מיוחדות לחינוך.

א. לחיוב מזונות אחר גיל שמונה־עשרה ועד לסיום הלימודים

פרשנות ההסכם

בהסכם הגירושין של הצדדים אין התייחסות מפורשת לגיל שבו ייפסקו חיובי המזונות והמדור. בהסכם רק נקבע שבגיל שמונה־עשרה תיפסק המשמורת של הבן אצל האב, אך לא נאמר שתשלומי המזונות ייפסקו. נוצר אפוא ספק אם ההסכם יוצר חיובים לאחר גיל שמונה־עשרה או שהחיובים פסקו בהגיע הבן לגיל שמונה־עשרה.

מנגד, ברור הדבר שבנסיבות הקיימות אין בהפסקת המשמורת כדי להפסיק את הצרכים של הבן. הבן ימשיך ללמוד עוד כשנה נוספת באותה מסגרת לימודים גם לאחר שימלאו לו שמונה־עשרה. כך שהבן ימשיך להיות נזקק לעזרה במזונות, במדור ובחינוך גם לאחר שימלאו לו שמונה־עשרה שנה בדיוק באותה מידה כפי שהיה קודם לכן. עד לסיום לימודי הבן, כל צרכיו יהיו זהים לאלו שהיו לו לפני שמלאו לו שמונה־עשרה שנה, בלי יכולת לצאת לעבוד לפרנסתו בעודו לומד.

אם היה הסכם מפורש על הפסקת החיובים של האב בהגיע הבן לגיל שמונה־עשרה, הרי שהיה אפשר לראות בו גם משום התחייבות של האם לשאת לבדה בצרכי הבן, כשימשיך לגור אצלה. בהעדר גיל מוגדר להפסקת חיובי האב בהסכם, הרי שאין גם התחייבות ברורה של האם לשאת לבדה בצרכי הילד לאחר גיל שמונה־עשרה. מכאן שיש לדחות את טענת האב על גילוי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דעת שכל חיוביו כלפי בנו יפסקו בגיל שמונה עשרה. שכן בהעדר גיל מוגדר להפסקת החיובים, קיים גם גילוי דעת הפוך שאין התחייבות של האם לזון לבדה את הבן לאחר גיל שמונה עשרה.

במצב שבו נוצר ספק במשמעות ההסכם, בהעדר חיוב ברור לאב או לאם מכוח ההסכם, יש לחזור לעיקר הדין ולבחון את גוף החיוב – אם הוא קיים ועל מי הוא חל. בחינת החיוב לא תיעשה מכוח חיובי ההסכם, באשר אין בו חיובים ברורים, אלא מתוך בחינת הצרכים של הילד ובדיקת השאלה על מי חלה החובה לדאוג לצרכיו – היות שבהסכם יש ספק ואי אפשר להוציא ממון מכוחו, שהרי אי אפשר להוציא ממון מספק, יש לחזור לעיקר הדין ולבדוק אם קיים חיוב.

אם אכן יוכח שמעיקר הדין קיים חיוב לאב לזון את הבן גם לאחר מלאת לו שמונה עשרה שנים. הרי שסעיף העדר התביעות המופיע בהסכם לא יכול להוות סעיף הפוטר מהחיוב. שהרי קיים ספק בהבנת ההסכם: ייתכן שאכן יש בהסכם חיוב גם על התקופה שלאחר גיל שמונה עשרה. לצד שקיים בהסכם חיוב מעל גיל שמונה עשרה, יש לפרש את סעיף העדר התביעות רק ביחס לעניינים אחרים שאינם קשורים לחוב המזונות.

כדי שהאב יפטר מחיוב שעל פי עיקר הדין יש צורך בקיום סעיף ברור הפוטר מהחיוב. אם קיים סעיף ברור לפטור מחיוב אפשר גם לראות בו התחייבות של הצד השני לשאת בחיובים. בהעדר סעיף ברור לפטור מחיוב, אם קיים חיוב מעיקר הדין, הרי שהחיוב נותר בעינו.

נמצא שהספק הקיים בהבנת ההסכם אמנם לא יכול להטיל חיוב מכוח הספק, אך גם לא יכול ליצור פטור מחיובים הקיימים מעיקר הדין, בשל אותו ספק. מכאן שיש צורך לקבוע מהו עיקר הדין – האם קיים חיוב על האב לזון את הבן לאחר שימלאו לו שמונה עשרה שנים? הבדיקה תעשה מצד היחס הישיר שבין האב כלפי הבן וצרכיו, כחיובים כלפי הבן.

מאותה סיבה יש לדחות את טענות האב לפיהן הוא שילם במסגרת ההסכם מעל המקובל ועשה ויתורים' בהסכם. שכן בדיקת החבות לא תהיה מכוח ההסכם המגדיר את היחס שבין הצדדים בינם לבין עצמם, אלא מכוח היחס הישיר הקיים בין האב לבן. אם קיים חיוב, טענת האב לפטור היא טענה מסופקת בשל הספק האמור בהבנת ההסכם.

בנוסף לכך סכום של 3,016 ש"ח – הסכום שאותו משלם האב היום לפי ההסכם, אינו נראה כסכום מוגזם עבור מזונות מדור וחינוך הבן.

חיוב האב במזונות ילדים עד גיל שמונה עשרה ומעל גיל שמונה עשרה

עתה יש לברר מהו עיקר הדין בחיוב מזונות הילדים מעל גיל שמונה עשרה כאשר הילדים מוגדרים נזקקים. לצורך הברור יש להקדים וללבן מהו יסוד חיוב במזונות הילדים בתקופה שלפני גיל שמונה עשרה. ביחס לתקופה הסמוכה לגיל שמונה עשרה, התקופה שבין גיל חמש עשרה חמש עשרה לגיל שמונה עשרה, קיימת מחלוקת גדולה בין פוסקי זמננו אם החיוב מכוח תקנה או מהלכות צדקה. בהחלטת מועצת הרבנות הראשית לישראל מיום י"ח כסלו, תשע"ו (30.11.15) עמדו על המחלוקת, נמנעו מלהכניס ראשם בין ההררים הגדולים והחליטו שכל דיין יכריע לפי שיקול דעתו. להלן לשון החלטת מועצת הרבנות הראשית:

"מועצת הרבנות הראשית דנה בנושא חיוב האב במזונות ילדיו. הוזכר במועצה כי ההחלטה להגדיל את גיל חיוב האב במזונות ילדיו עד גיל שמונה עשרה שנה, נתקבלה כבר בישיבת מועצת הרבנות הראשית מיום

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כ"א בסיון תש"מ, והמועצה אף החליטה בישיבתה מיום כ' במרחשוון תשמ"ו, כי חיוב המזונות על ההורים הוא עד גיל שמונה-עשרה שנה. אנו שבים ומדגישים שהחיוב על ההורים הוא עד גיל שמונה-עשרה שנה.

בנושא חיוב האב במזונות ילדיו לאחר גיל שש, ישנה מחלוקת גדולה בין דייני ישראל בעבר וכיום, האם החיוב הוא מצד התקנה או מדין צדקה. רוב הפוסקים וביניהם הגרי"ש אלישיב, הגר"ע יוסף והגר"מ אליהו, קבעו שהחיוב הוא מדין צדקה. אולם היה כאלה ובהם הגרי"א הרצוג והגר"צ עוזיאל, שקבעו שזו המשך התקנה.

היטיב לבטא דיון זה הרה"ג יעקב רוזנטל זצ"ל. הוא כתב שבסוגיה זו רבתה המבוכה בפסקי הדין, יש המחייבים את יישום התקנה מכוח הדין, ויש המחייבים את יישומה מדין צדקה.

עמדת מועצת הרבנות הראשית היא, שאין ראוי להכניס ראשנו בין ההרים הגבוהים שדנו בסוגיא העקרונית, האם התקנה מצד הדין או מדין צדקה, ועל כן שאלה זו נותרה בעינה, וכל דין יכריע בעניין על פי שיקול דעתו [...]

אף אנו לא צריכים להכניס ראשנו בנדון דנן בהכרעה אם החיוב עד גיל שמונה-עשרה הוא מכוח תקנה או מדין צדקה שכן אנו עוסקים בחיוב לאחר גיל שמונה-עשרה. אמנם, לכאורה, בכל אופן ישנה השלכה מהמחלוקת לנדון דנן, ביחס לשאלה מה הדין לאחר גיל שמונה-עשרה. שכן עלינו לברר אם בגיל שמונה-עשרה מופסק החיוב. התשובה קשורה, לכאורה, לצדדי החיוב. לצד שהחיוב עד גיל שמונה-עשרה הוא מכוח תקנה, הרי שלאחר גיל שמונה-עשרה אין תקנה ולכאורה אין מקור לחיוב, בעוד אם החיוב שעד גיל שמונה-עשרה מקורו מהלכות צדקה, הרי שאם הבן נשאר נזקק גם לאחר שימלאו לו שמונה-עשרה שנה החיוב יישאר בעינו כחיוב של צדקה כפי שהיה קודם לגיל שמונה-עשרה. אולם נראה שאין לתלות את שאלת החיוב בצדדים השונים. שכן חובת צדקה ודאי קיימת לכל הדעות. הדבר פשוט שגם לצד שמקור החיוב הוא מכוח תקנה, אין הכוונה שלא קיימת חובת צדקה, אלא שחיזקו את חובת הצדקה בתקנה לצורך יצירת חיוב מוגבר, עד גיל שמונה-עשרה. אך ודאי שלא נעלמה חובת הצדקה לפי גדר הצדקה הרגילים שאותם נברר. מה גם שבאת כוח הבעל טוענת בסיכומיה שחיוב המזונות בגילאים שבין חמש-עשרה לבין שמונה-עשרה הוא חיוב מדין צדקה בלבד. על כן יש לברר את גדר ההלכה בהלכות צדקה ביחס לחובת האב לזון את בנו הגדול שמעל גיל שמונה-עשרה. בהלכות צדקה יש לבדוק אם המקבל אכן מוגדר 'נזקק' ולבחון אם הנותן אכן עשיר – 'אמיד', ובהתאם לכך להגדיר את שיעור חובת הצדקה ואופן גבייתה. בנדון דנן הבחינה תעשה ביחס לחובת האב האמיד בחיוב נתינת צדקה לבנו הנזקק.

הבן 'נזקק' והאב 'אמיד'

תחילה נבחן את צרכי הבן. כאמור, הגעתו לגיל שמונה-עשרה לא שינתה דבר באורח חייו, הוא ממשיך ללמוד באותה מסגרת עוד כשנה ללא יכולת לעבוד ולפרנס את עצמו. בחינת צרכי הבן מביאה למסקנה שהבן נחשב לנזקק, וכך חלה חובת הצדקה לדאוג לצרכיו. עתה יש לברר על מי חלה חובת הצדקה ובאיזה שיעור. נברר את חיוב האב בנתינת צדקה לפרנסת בנו הגדול.

חובת צדקה מתורגמת לחיוב הנושא כפייה משפטית, כאשר נותן הצדקה מוגדר 'אמיד', בנדון דנן יש לבדוק תחילה את הגדרת מעמדו של האב. עיון בטענות האב, מלמד שהאב לא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

טוען על קושי כלכלי המונע ממנו להמשיך ולכלכל את הילד כפי שעשה עד שמלאו לו שמונה עשרה שנים. לאב טענות רבות של פטור וסיבות רבות לחיוב האם, אך לא נשמעה ממנו טענה על חוסר ביכולת להמשיך ולזון את בנו. האב אף הצהיר שישלם לבן את כל מחסורו ובלבד שהחיוב יהיה ישירות לבן ולא לאם. הוא אף הציע שהבן יעבור לגור רק אצלו. יש באמור, סיבה מספקת כדי להגדיר את האב כאמיד ביחס לחיובים המבוקשים ממנו. בנוסף לכך האב לא נישא בשנית ואין לו ילדים נוספים, בבעלותו דירה והכנסתו החודשית לפי טענתו עומדת על סך שנים עשר אלף ש"ח לחודש. מעיון בתלושי השכר עולה שהוא מרוויח יותר. מכל האמור עולה המסקנה שהאב מוגדר 'אמיד' ביחס לחיובי הצדקה של אב אמיד.

יש לדחות את טענת האב שהבן יכול לעבור לגור אצלו. שכן הקובע את מקום מגורי הילד הוא טובת הילד בלבד. גם אם אנו עוסקים בבן גדול, ועוסקים בחיובים מתורת צדקה, עדיין יש להתחשב בצרכי הילד, בבחינת "די מחסורו אשר יחסר לו". ההנחה היא שילד גדול גר במקום שטוב לו. אם הבן מחליט לגור גם אצל האם וגם אצל האב – זוהי טובתו ואלו צרכיו. חובת הצדקה היא לספק לבן צרכים אלה. בית הדין התרשם שמרכז החיים של הבן אצל אמו, גם אם קיימים הסדרי ראייה נרחבים אצל האב. משעה שהבן גר אצל אמו עולה השאלת על מי חלה החובה לסיפוק צרכיו.

גיל הבן שבו חייב האב במזונות בנו מדין צדקה

ביחס לחיובי האב האמיד במזונות בנו הגדול הנזקק, נפסק בהלכות צדקה בשולחן ערוך (יורה דעה סימן רנא סעיף ד): "מחייבין האב לזון בנו עני, ואפילו הוא גדול מחייבין אותו יותר משאר עשירים שבעיר [...]"

מההלכה האמורה, המובאת בהלכות צדקה, עולה שאין הגבלת גיל ביחס לחיוב הצדקה של האב למזונות ילדיו. לעמת זאת בהלכות כתובות בשולחן ערוך (אבן העזר סימן עא סעיף א), בסימן העוסק במזונות הילדים, כן ישנה הגבלת גיל – שם נפסק שחיוב האב האמיד במזונות ילדיו שמעל גיל שש נפסק כשהילדים נעשים גדולים: "[...] אבל אם היה אמוד שיש לו ממון הראוי ליתן צדקה המספקת להם מוציאים ממנו בעל כרחו משום צדקה וזנים אותם עד שיגדלו [...]"

ביישוב הסתירה שבין ההלכות נאמרו כמה דרכי הסבר. בפירוש הדרישה על הטור (שם סימן עא) מבואר שאין בעצם הגבלת גיל אלא שהכול תלוי לפי צורכי הבן ויכולת פרנסתו, להלן דברי הדרישה:

"[...] דודאי אם ידוע שהבן או קרוביו אי אפשר להתפרנס ממעשה ידיהן, אזי צריכין להאכילן שלא ימותו ברעב, אלא דעד שיגדלו מסתמא אין להם שום עסק ומשא ומתן, משום הכי כופין אותו שיפרנסם. מה שאין כן לאחר שיגדלו, יכול האב למימר שיתפרנסו ממעשה ידיהן או ישאלו על הפתחים, אבל אם ידוע שאי אפשר להן להתפרנס בשום צד, על זה קאמר התם ביורה דעה שהאב מחויב יותר משאר עשירים או קופה של צדקה."

מדברי הדרישה עולה, שגיל הגדלות לא מפסיק את החיוב. החילוק בין ההלכות הוא במציאות אם הילדים יכולים להתפרנס לבד או שאינם יכולים להתפרנס בכוחות עצמם. בגיל בגרות קיימת אפשרות שהילדים יפרנסו את עצמם. לכן נאמר בהלכות מזונות הילדים, שהחיוב עד שיגדלו, שאז הם יכולים להתפרנס בעצמם. אמנם אם ידוע שהילדים אינם יכולים לפרנס את עצמם – חל חיוב לזונם גם בהיותם גדולים, ועל כך דיברה ההלכה בהלכות צדקה שחייבה ללא הגבלת גיל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הסבר נוסף ביישוב ההלכות נלמד מפירוש מעשה רקח על הרמב"ם. לשון השולחן ערוך באבן העזר לקוחה מפסק הרמב"ם בהלכות אישות (פרק יב הלכה טו). בפירוש מעשה רקח על הרמב"ם (שם הלכה יד) מבואר שלשון הרמב"ם "עד שיגדלו" לא נאמרה ביחס לגיל אלא ביחס לאפשרות הפרנסה, ואלו דבריו:

"והיותר נאות לעניות דעתי נראה, דרבינו אינו מפרש עד שיגדלו דהיינו שיהיו בן י"ג שנים, אלא הגדלות דקאמר הכא רוצה לומר שיהיו בני אדם שיודעים להסתחר ולבקש מזונות."

לפי דברי המעשה רקח, אין סתירה בין פסקי השולחן ערוך כי כוונת "עד שיגדלו" האמורה באבן העזר לא מתייחסת לגיל הילדים אלא לאפשרות התעסוקה, והפרנסה שלהם, וכך עד שהילדים יהיו סוחרים היודעים לבקש מזונותם בעצמם, הם מוגדרים קטנים.

לפי הבנות אלה אין הגבלת גיל בחיוב המזונות של אב לילדיו. יסוד הדין לחיוב אב אמיד במזונות בנו ללא הגבלת גיל מובא בשו"ת הרשב"א (חלק ג סימן רצב):

"שאלת: עני אחד יש לו אב עשיר ואינו רוצה לפרנסו שאינו חייב לזונו אלא כשאר אנשי העיר, מהו לכופו בבית דין?"

תשובה: [...] ונראה לי דאפילו בבנו גדול או [צריך לגרוס "איי" = אמ, לפי גרסה המובאת בשו"ת חיים ביד סימן סד] אמיד כופין אותו לזונו מדין צדקה כי ההיא דרבא, וכופין אותו לצדקה יותר משאר העשירים שבעיר וקודם להם שחייב הוא לפרנסו משום וחי אחיך עמך, ואינו יכול להמלט מחיוב זה ולומר שיפרנס אותו עם שאר העשירים על ידי גבאי צדקה שכל הנופל אינו נופל תחילה ליד גבאי [...] ומחמירינן על האב יותר משאר העם ומבקשין טצדקי [=תחבולות] לחייבו יותר משאר [...]"

מדברי הרשב"א עולה שכשהאב אמיד כופין את האב לזון את בנו הגדול מתורת כפיה על הצדקה.

אמנם ביישוב הסתירה שבפסקי השולחן ערוך בין הלכות צדקה להלכות מזונות הילדים נאמרו הסברים נוספים. בבית שמואל (סימן עא ס"ק ג) הובאו דברי רבנו ירוחם המחלק בין מזונות ילדים קטנים שם חיוב האב במזונות גדול יותר מחיוב המזונות לילדים גדולים.

ואלו דבריו: "וברבנו ירוחם משמע אחר שיגדלו חייב לזון אותם בתורת צדקה כשאר קרוביו אבל עד שיגדלו יש להם יתרון יותר משאר קרוביו."

משיטת רבנו ירוחם המובאת בבית שמואל עולה שמזונות הילדים הקטנים שונים מגדרי הצדקה הקיימים במזונות הילדים הגדולים.

על ההבדלים בין סוגי המזונות והשיטות השונות בעניין, עמד הרב שלמה דיכובסקי שליט"א (מאמר בתחומין טז, מזונות הבנים – תקנת חכמים מיוחדת בדיני צדקה, עמוד 94, לב שומע לשלמה חלק א סימן יג, ב):

"מבואר אפוא כי מזונותיהם של ילדים מגיל שש עד גדלות הם מדין צדקה. וכאן אנו מגיעים להבחנה יסודית: האם חיוב המזונות לילדים מדין צדקה, כמבואר בשולחן ערוך אבן העזר, הוא בהתאם לגדרי צדקה שבשולחן ערוך יורה דעה או שיש להבדיל ביניהם. מדברי הפוסקים נראה, שיש הסבורים להבדיל בין 'הלכות צדקה' לבין הלכות 'מזונות מדין צדקה', כאשר במזונות הגדרים שונים ומחייבים יותר מדיני צדקה הרגילים, ויש החולקים על כך.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ראשית נתייחס שוב לקושיית הדרישה, מדוע חיוב מזונות מדיני צדקה מסתיים עם הגעת הילדים לגדלות, הרי מדיני צדקה ישנה הלכה של "הקרוב קרוב קודם", ועל כן גם ילדים הנצרכים למזונות לאחר גדלות, יהיה חייב לזונם מדין צדקה? על כך נאמרו תירוצים שונים:

א. הדרישה מתרץ כי אמנם דין 'מזונות של צדקה' ודין 'צדקה' חופפים, וההגבלה "עד שיגדלו" היא משום שמסתמא לאחר שיגדלו יש ביכולתם לפרנס את עצמם.

ב. רבינו ירוחם (הובאו דבריו בבית שמואל סימן עא ס"ק ג) תירץ כי "עד שיגדלו יש להן יתרון יותר משאר קרוביו". בנתיבות משפט (נתיב כה חלק ה) מפרש את דברי רבנו ירוחם:

[...] דאמיד דגבי בניו לא הוי כאמיד דאינשי אחריני, דגבי צדקה לאחריני בעינן אמיד גמור, אבל לגבי בניו – כל שאינו עני מיקרי אמיד.

במחנה אפרים (הלכות צדקה סימן א) תמה על בעל נתיבות משפט, וכתב:

'ואינו נראה לעניות דעתי, דכיון דגבי בניו הקטנים אין יורדין לנכסיו אלא משום חיובא צדקה, אינו אלא כדי מה שראוי לתת מנכסיו לצדקה [...] ואם כן ליכא לפלוגי בין אמיד דהכא לאמיד צדקה.'

ועיינן בשו"ת מהרשד"ם (יורה דעה סימן קסו) שנחלקו בזה החכם השואל והמהרשד"ם: לדעת השואל אמיד לגבי בניו הוא אמיד פורתא, ודי בזה להוציא ממנו לפרנסת בניו, ואילו לגבי צדקה רק בעשיר מוצאים ממנו; המהרשד"ם נחלק עליו וסבר שאין לחלק ביניהם.

ג. [...] אבני מילואים (סימן עא ס"ק ד) כתב לשיטת הפוסקים שבצדקה אין כופים, כי מכל מקום בבניו כופים, ואלו דבריו:

'ונראה, כיון דאפילו לא אמיד נמי כופין אותו בדבריו, כדאמרינן עורבא בעי בני וכו', ואף על גב דאין בו משום מצות צדקה כיון דאינו אמיד. אם כן באמיד מעלין מעלה אחת וכופין אותו. ומצוה על הבית דין לכופף אותו. ולא משום מצות צדקה לחוד – דכיון שמתן שכרה בצידה, הרשות ביד הבית דין שלא לכופף – אלא דהכא לגבי בניו דחמירא, דבלא אמיד נמי כייפינן בדברים, באמיד כופין אותו ממש.'

מבואר כי דין צדקה במזונות ילדים חמור יותר מדין צדקה לאחרים, ועל כן גם אם בצדקה לאחרים לא כופים, בצדקה לילדיו הקטנים כופים.

ד. בבית יעקב (סימן עא ס"ק א) כתב על דברי רבנו ירוחם: 'ואף דבלאו הכי בניו קודמין לשאר קרובים, מכל מקום קא משמע לן דעד שיגדלו הן קודמין לשאר בניו הגדולים'. לדבריו אין עדיפות מבחינת דיני צדקה למזונות ילדים, אלא שבמסגרת דין "הקרוב קרוב קודם", קבעו חכמים שבנים קטנים נחשבים לקרובים יותר אליו מאשר בנים גדולים.

ה. בעל הפלאה תירץ כי מבחינת דיני צדקה אין ב"הקרוב קרוב קודם" דין כפייה, ורק משום התקנה המיוחדת למזונות ילדים, יש דין כפייה להקדימם לשאר קרובים.

מבואר כי ישנן דעות שונות אם דין צדקה שבמזונות ילדים נמדד בגדרים המקובלים לגבי דיני צדקה הכלליים, או שיש לו גדרים מחייבים יותר מאשר דיני צדקה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מאחר שהתבאר שקיימות דעות לפיהן מזונות בניו הגדולים שונים בהגדרת החיוב ממזונות הקטנים, וכך במזונות בניו הגדולים קיים רק חיוב רגיל של צדקה, בעוד במזונות בניו הקטנים קיים חיוב גדול יותר. הרי שיש להתעמק בהלכות צדקה הרגילות, ולדון מהו הגדר וההיקף של חיוב הצדקה במזונות בניו הגדולים כבנדון דנן.

דיון בנושא – במאמר של הרב חגי איזירר שליט"א הנושא את הכותרת "שיעור צדקה במזונות ילדים" (שורת הדין כרך ח). הדיון אמנם ביחס לגילאים שבין חמש־עשרה ועד שמונה־עשרה, אך הדיון נסוב לדעות שהחיוב בגילאים אלה הוא מתורת צדקה בלבד, וכבר התבאר שמצד צדקה בלבד, כבנדון דנן לא חל כל שינוי בצרכי הבן. ואלה דבריו (שם עמוד שיז):

"תקופת גיל נוספת היא מגיל חמש־עשרה ועד גיל שמונה־עשרה שבהן נוהגים רוב בתי הדין לפסוק מזונות על יסוד דיני צדקה בלבד. לפיכך יש חשיבות מיוחדת לדעת מהו השיעור המרבי שניתן לחייב בצדקה בכלל, וכלפי ילדים בפרט, ובכך נעסוק במאמר זה."

לאחר דיון ארוך, מובאת המסקנה בהגדרת חיוב מזונות בניו שבגיל חמש־עשרה עד שמונה־עשרה (שם עמודים שכו–שכז):

"העולה מכל הנ"ל לדינא, דלגבי ילדים בגיל חמש־עשרה – שמונה־עשרה שלפי המקובל ברוב המשפחות הם לומדים, ואינם עובדים ואינם משתכרים, אם כן יש לגביהם חיוב צדקה. האב חייב בצדקה להם ואינו יכול להטיל פרנסתם על גבאי צדקה, וכל זה כאשר ידו משגת. כאשר ידו משגת חייב לתת כל מחסורם. ידו משגת הכוונה היא, שיוכל לפרנסם מבלי לדחוק את עצמו בצרכי הקיום שלו. במקרים רבים גם במשכורות נמוכות יכול האב להתקיים במחצית משכורתו מבלי שידחק את עצמו, שהרי כאשר אין סכסוך במשפחה, הוא בפועל מוציא על עצמו הרבה פחות מחצי משכורתו. לכן אם ייתן לילדיו שלישי משכורתו או ארבעים אחוזים, הרי לכולי עלמא אינו דוחק עצמו ברוב המקרים. וכמובן שבכל מקרה ידון בית הדין לגופו. ראינו רק להזכיר את הכללים שבידו משגת בלא דוחק, וקיימו עניים מחויב בכל מחסורם. וילדיו הם לכולי עלמא בבחינת 'קיימו עניים' לפניו. ביחוד לפי החפץ חיים ש'קיימו עניים' נחשב אם ידוע שיש עניים ויודע ממחסורם, וזה בוודאי תנאי המתקיים באב כלפי ילדיו. לגבי ילדיו אינו יכול להטיל מחסורם על הרבים אלא הכול מוטל עליו כאשר ידו משגת."

מתבאר מדבריו, שהאב חייב לדאוג לכל מחסורו של הבן עד גיל שמונה־עשרה מדין צדקה, כאשר ידו של האב משגת. "ידו משגת" מוגדר הסכום המתקבל מחישוב 40% משכרו של האב. הגדרת החיוב האמור בגילאי חמש־עשרה עד שמונה־עשרה מבוססת על העובדה שהילדים בגילאים אלה לומדים, אינם עובדים ואינם משתכרים. מדיוק בדבריו עולה שגיל שמונה־עשרה הוא לאו דווקא, אלא העיקר הקובע הוא יכולת הפרנסה של הילדים, כל עוד הילדים לומדים ולא מסוגלים לפרנס את עצמם חלה על האב חובת הצדקה לפרנסם בשיעור האמור.

החיוב האמור הוא חיוב מגדרי צדקה, אמנם ניתן גם לכופף את האב לקיים את חיובו, כדין בכפיה על הצדקה במי שהינו אמיד שקיימת כפיה לקיום הצדקה. כך בשו"ת ישכיל עבדי (חלק ז אבן העזר סימן יג אות ד ס"ק יד) ביחס לכפיית אב לזון את בניו הגדולים:

"דבר הלמד מכל האמור דגדר עד שיגדלו לכל הדברות והאמירות הוא לאו בדוקא ואליבא דכולי עלמא כל היכא דהבן אין לו שום אמצעים להשיג פרנסתו ושומע לקול אביו ולקול אמו ואביו אמיד ויש לו היכולת להספיק לו די פרנסתו ואינו רוצה כופין אותי בכל מיני אמצעים לזונו ואין מי שיחלוק בזה [...]"

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לדעת ישכיל עבדי, כל עוד אין לילדים אמצעים להשיג פרנסתם, כופים את האב לזון ילדיו. אין בדבריו התייחסות לגיל מסוים אלא רק לשאלה אם יש לבן אמצעים להשיג פרנסתו. בהעדר אמצעים אלה, כופין את האב לפרנס את בנו.

מהאמור עולה, שבנדון דנן הגדרת חיוב הצדקה של האב ממשיכה לחול גם לאחר מלאת לבן שמונה־עשרה ועד לסיום לימודיו של הבן. לאור העובדה שהאב מוגדר אמיד, הבן מוגדר נזקק, הוא ממשיך ללמוד באותה מסגרת, ואינו עובד לפרנסתו. וקיימת חובה על האב לזון את בנו הגדול שאינו מתפרנס. ניתן אף לכוף על חיוב זה, לדעת הרב חגי איזירר שליט"א החיוב הוא בשיעור של עד ארבעים אחוז ממשכורת האב. מכאן שיש מקום, בנדון דנן, לחיוב האב לדאוג לכל מחסורו של הבן מדין צדקה עד סיום לימודיו.

זיקת התביעה

אמנם קיים הבדל בין התקופה שלפני גיל שמונה־עשרה לבין התקופה שלאחר מכן. ההבדל הוא ביחס לזכות התביעה העצמאית העומדת לבן בהיותו בן שמונה־עשרה. היינו לאחר גיל שמונה־עשרה לבן זכות תביעה ישירה מהאב בהיותו בגיר, ללא צורך באפוטרופוס. בעוד אנו עוסקים בתביעה של האם ולא של הבן. האם קיימת זיקת חיוב בין האם לאב ביחס למזונות הבן הבגיר?

תשובה לכך, מתוך הבנת המציאות בנדון דנן: הבן הרי נהנה מהאם, לכן עומדת לאם זכות תביעה נגד הבן להחזר הוצאותיה, נמצא שהבן חייב לאם. מנגד, האב חייב לבן מזונות מדין צדקה וכפי שהוכח, הרי שמכוח 'שעבודא דרבי נתן' עומדת זכות תביעה ישירה של האם כנגד האב.

דינו של רבי נתן קובע שבמצב בו אדם א' חייב לאדם ב' ואדם ב' חייב לאדם ג', הרי שנוצרה זיקת תביעה ישירה בין אדם ג' לאדם א'. דינו מוזכר בכמה סוגיות בתלמוד.

להלן דבריו שהובאו במסכת כתובות (דף פב ע"א): "דתניא, רבי נתן אומר: מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו, מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה? תלמוד לומר: 'ונתן לאשר אשם לר'."

דינו של רבי נתן נפסק להלכה בשולחן ערוך (חושן משפט הלכות טוען ונטען סימן פו סעיף א). על כן, בנדון דנן קיימת זיקת תביעה ישירה של האם נגד האב מכוח חיוב הצדקה של האב לבן ומכוח חיוב הבן הנהנה מאמו להחזר הוצאותיה.

אמנם ראה בש"ך (בחושן משפט שם) שבחיוב 'הענקה' אין 'שעבודא דרבי נתן', ולכאורה נראה שגם בצדקה לא קיים השעבוד. אלא שיש לחלק בין חיובי צדקה בהם קיים שעבוד נכסים לבין חיובי צדקה בהם אין שעבוד נכסים:

כאשר חיוב הצדקה הינו עם שעבוד נכסים כן קיים שעבודא דרבי נתן, ככל חוב אחר. כך עולה מדיוק דברי התומים (סימן פו ס"ק ג). בצדקה כעין נדון דנן נפסק שקיים שעבוד נכסים – כך בקצות החושן (סימן רצ ס"ק ג) שכתב:

"דבצדקה אית ביה שעבוד נכסי ליתן ממונו לצדקה ואם כן ממון עניים גביה הוא כאלו חייב להם חוב ממש, אם כן זה שאנו כופין אותו היינו להחזיר לעניי עולם מה שחייב להם ובוזה ודאי אפילו מתן שכרה בצדו נמי מוטל על הבית דין להחזיר מה שחייב כיון דנכסוהי נשתעבדו."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

גם לדעת נתיבות המשפט (ביאורים סימן רצ ס"ק ח) החולק על קצות החושן וסובר שבצדקה הבאה מתורת נדר, לפי דיבור פי הנותן – אין שעבוד נכסים, בכל אופן בנדון דנן קיים שעבוד נכסים. שכן אנו עוסקים בצדקה שחיובה מכוח פרנסת הקרובים, ובה קיים שעבוד נכסים גם לדעת נתיבות המשפט, וכפי שמתבאר בדבריו (שם):

“עייני קצות החושן (ס"ק ג) דהוכיח שיש שעבוד נכסים בצדקה. ולפי עניות דעתי נראה דליכא שעבוד נכסים רק במקום שדין בית דין לכופו על הצדקה, כגון לפרנס קרובו או ליתן לקופה ולתמחוי של העיר שבאו החיובים עליו שלא מכח דיבור פיו, אבל צדקה שבא עליו מכח דיבור פיו הוי כנדר וליכא שעבוד נכסי.”

בנוסף לכך קיים גם שיקול חינוכי שלא לערב את הילד בסכסוך שבין הוריו, והתחשבות בעובדה שהתביעה הוגשה לפני שמלאו לבן שמונה עשרה. מכאן שיש מקום לחיוב האב לשלם לאם באופן ישיר את החזר הוצאותיה עבור הבן.

האם יש חובת מזונות של האם

לאחר שהוכח שקיימת חובה על האב לזון את הבן מדין צדקה, עולה השאלה האם חובת הצדקה חלה גם על האם?

בחידושי דינים והלכות למהר"י ווייל (סימן יא) נראה שאין חיובי מזונות על האם, להלן לשונו: “נראה דאשה אינה חייבת לזון בניה הקטנים [...]”

גם מדברי הרמב"ם משמע שהאם לא חייבת לדאוג לילדיה, כך בהלכות אישות (פרק כא הלכה יח):

“ואם לא רצת האם שיהיו בניה אצלה אחר שגמלתן אחד זכרים ואחד נקבות הרשות בידה ונותנת אותן לאביהן או משלכת אותן לקהל אם אין להן אב והן מטפלין בהן.”

בהסבר ההלכה של הרמב"ם כתב המגיד משנה (שם): “זה ברור שלא מצינו חיוב לאשה בשום מקום והאב מצווה על בניו בכמה דברים ואין האשה מצווה ומהיכן נתחייבה בהם”

מהאמור משמע שעל האם לא הוטלו חיובי מזונות או חיובים אחרים בדאגה לילדיה. אמנם אפשר להבין שהאם לא חייבת רק בעודה עניה כך שלא חלים עליה חיובי הצדקה. יש לברר מה הדין כשהאם עשירה, האם חיובי הצדקה חלים גם על האם כשבנה מוגדר נזקק? תשובה לכך תתקבל מעיון בהלכה המתבררת בדין הנקה, בשאלת חובת האם להניק את בנה, וכדלקמן.

רבנו ירוחם (מישרים נתיב כג חלק ה) דן בחובת האם הגרושה להניק את בנה כשהאב לא מוצא מינקת או שאין אפשרותו לשלם למינקת, ואלו דבריו: “נתגרשה אינו כופה דוקא כשמוצא מינקת אבל אינו מוצא או שאין לו שכר המניקה כופה ומניקתו אפילו אינו מכירה.”

מעיקר הדין אם גרושה לא חייבת להניק את תינוקה. חובת הדאגה לתינוק חלה על האב. אמנם אם האב לא מוצא מינקת או שלא יכול לשלם את שכר ההנקה, לדעת רבנו ירוחם, חוזר חיוב ההנקה על האם וכופין אותה להניק. דינו של רבינו ירוחם נפסק ברמ"א (שלחן ערוך אבן העזר סימן פב סעיף ה). נשאלת השאלה: אם לא חלים על האם חיובי מזונות, מכוח מה נוצר החיוב על האם להניק כאשר האב לא יכול לשלם – שאלה שאותה שואל חלקת מחוקק (סימן פב ס"ק ו):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

“אם אין לו כופה אותה – לא ידעתי טעם לדין זה ובמה נתחייבה היא יותר משאר נשים ולמה לא יתנו לה בית דין שכר הנקה כשם שעל הבית דין לפרנס הולד אחר שגמלתו.”

תשובה לשאלת החלקת מחוקק מובאת בספר בני אהובה (הלכות אישות פרק כא הלכה טז), וכך

השיב:

“האשה שנתגרשה אין כופין אותה להניק אלא אם רצתה נותן לה שכרה ומניקתו. הרמ"א הביא (סימן פב סעיף ה) דאם אין לו להשכיר כופין אותה להניק ותמה החלקת מחוקק (ס"ק ו) דלמה לא יהיה מוטל על הבית דין לשכור מינקת כמו פרנסה דלאחר כ"ד חודש ונראה דודאי אם האשה עשירה אף לאחר כ"ד חדשים כופין את האם לזון בניה דהא כופין על הצדקה ואין לך צדקה יותר מזה ואם כן היא שיש לה חלב בדדיה ותוכל להניק הרי היא עשירה לדבר הזה וכופין אותה כמו שכופין על כל הצדקה.”

מדברי בני אהובה עולה שקיימת חובת צדקה של אם עשירה לדאוג לבנה הנזקק כשהאב לא מספק את צרכיו. ואף כופין את האם על כך. ביחס לאפשרות ההנקה – כל אם מוגדרת 'עשירה' מצד יכולת ההנקה הזמינה אצלה, ולכן חייבת להניק כשלאב אין יכולת לשכור מינקת. הדברים נאמרו גם בפתחי תשובה (שולחן ערוך אבן העזר סימן פב ס"ק ג) לדעת הבית מאיר.

נמצא שקיים חילוק בין אם עשירה החייבת לדאוג לילדיה מדין צדקה, לבין אם עניה שלא חלים עליה חיובים. גם דברי הרמב"ם דלעיל יכולים להתפרש לפי החילוק האמור, היינו שכל דבריו שהאם לא מחויבת בטיפול בילדיה ואף יכולה להשליכם על הציבור, נאמרו באם ענייה שאין לה אפשרות לטפל בילדיה. אמנם כאשר האם עשירה חל חיוב צדקה על האם לדאוג לצרכי ילדיה. הבנת הרמב"ם באופן האמור מבוארת בשו"ת ויקרא אברהם (אבן העזר סימן יז) ואלו דבריו:

“ולפי זה, מה שכתב הרמב"ם בפרק כ"א מהלכות אישות ואם לא רצתה שיהיו בניה אצלה אחר שגמלתן אחד זכרים ואחד נקבות הרשות בידה ונותנת אותם לאביהם או משלכת אותם להקהל אם אין להם אב [...], ואם כן אפוא היא חייבת בו דומיא לאחיך מאמך אף על גב דאינו ראוי ליורשו [...] וסתם הדברים משום דסתם אשה אין לה ממון ובפרט אם נישאת שרשות אחרים עליה [...] ויכולין לכופף אותה בתורת צדקה.”

לדעת ויקרא אברהם דברי הרמב"ם, שהאמא לא חייבת לטפל בילדיה, נאמרו רק באישה שאין לה ממון או באישה נשואה המשועבדת לבעלה. אמנם אישה עשירה שלא משועבדת לבעלה, חייבת לדאוג לילדיה בתורת צדקה. חיוב האם במזונות ילדיה הובא בפסקי דין רבניים (חלק ט עמוד 263) בדעת הרב שאול ישראלי זצ"ל, כך:

“אכן, כשזה מדין צדקה יש לברר גם את אפשרויותיה של האם, שכן גם האשה מחויבת מדין צדקה. ובמקרה שגם היא אמידה יש לדון על חלוקה נאותה של חיוב זה שמדין צדקה שעל האב והאם כאחד.”

וראה דיון בדברי הרב שאול ישראלי זצ"ל בפסק דין של בית הדין הרבני בנתניה (תיק מספר 914354/9, פורסם בנבו). חיוב האם מובא גם בפסקי דין רבניים (חלק ט עמוד 354) בדעת בית הדין האזורי: “הואיל והבת הגדולה חיובו במזונותיה הוא מדין צדקה, ובמקרה זה אם האם עולה בהרבה בהכנסתה על האב, יש לחייבה מדין צדקה כדין קרוב קרוב קודם.”

אמנם בית הדין הגדול קיבל את הערעור של האם על קביעת בית הדין האזורי האמורה –

(שם בעמוד 356) דעת בית הדין הגדול:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"דעתנו היא שאין לשחרר את האב ממוזונות בתו ואין לפטור אותו כליל, אלא יש להשאיר את חיובו או את התקנה אקרקפתא דגברא, אך יש להתחשב ביכולתו ולפסוק ולו סכום סמלי, אך אין להפקיע את חיובו לגמרי, לפיכך דעתנו היא להחזיר את התיק לבית הדין האזורי שיחייב את הבעל כפי יכולתו. אם כי בית הדין הגדול קיבל במקצת את הערעור."

בספר מנחת אברהם (חלק ג סימן ה) מובא חיוב לאישה עשירה לפרנס ילדיה:

"אבל מה דכופין את האב באמיד לאחר שש לכאורה מצד הסברה אין בזה חילוק בין אב לאם שכיון שהחיוב הוא מכח צדקה הרי גם האם מחוייבת בצדקה ומכח זה מסתבר לכאורה דמה דמצינו בש"ס דבר זה באב דווקא הוא משום שבדרך כלל האב הוא שאמיד ויש לו נכסים ליזון מהם אבל אשה בדרך כלל לא אמידה ואין בידה לפרנס את בנה אבל כשגם האם אמידה החיוב של צדקה מוטל גם עליה."

לאחרונה החליטה מועצת הרבנות הראשית שיש להוסיף לשיקול הדעת בפסיקת מוזונות את היכולת הכלכלית של האם. להלן לשון החלטת מועצת הרבנות הראשית לישראל מיום י"ח כסלו, תשע"ו (30.11.15) (מרר' - 172.עו):

"לאחר דיון החליטה המועצה שהן אם החיוב מצד התקנה והן אם החיוב מצד צדקה, היות שתנאי החיים השתנו והמציאות כיום היא שגם האם נושאת בעול פרנסת הבית, על היושבים על מדין להוסיף לשיקול הדעת בפסיקת מוזונות הילדים את היכולת הכלכלית של האם."

מהאמור עולה שקיים בית אב בהלכה לחיוב האם לזון ילדיה מדין צדקה כאשר האם עשירה. אמנם לצורך חיוב האם יש לבדוק מספר גורמים. יש לבדוק מה מצבה הכלכלית של האם ביחס למצבו של האב כדי לקבוע שהאם אכן מוגדרת עשירה. כמו כן יש לבחון את מצבה האישי, כשהיא נשואה חלים עליה שעבודים לבעלה. בנוסף לכך נראה שיש גם לבחון את אופי הטיפול שלה בילדיה ולבדוק אם אין בטיפול בילדיה, ללא תמורה, משום נתינת חלקה בצדקה חלף קבלת דמי טיפול.

היחס בין חיוב הצדקה של האב לחיוב הצדקה של האם

לאחר שהוכח שגם על האב וגם על האם קיים חיוב מדין צדקה לזון את ילדיהם, עולה שאלה עקרונות, והיא, האם חיובי הצדקה של האב ושל האם זהים זה לזה? האם בהלכות צדקה האב והאם שווים לגמרי, או שקיימת קדימה בחיוב האב לפני חיוב האם? אם קיימת קדימה לאב הרי שעיקר החיוב מוטל על האב. המקורות שהובאו לחיוב אישה עשירה בצדקה לילדיה נאמרו במקום שאבי הילדים מוגדר עני והאם עשירה. נותר לברר מה הדין במצב בו האב והאם נמצאים באותה רמה כלכלית ושניהם מוגדרים כעשירים, האם חיוב האב והאם שווים או שקיימת קדימה לחיוב האב לפני חיוב האם?

בהלכות צדקה מצאנו סדרי קדימה ביחס למקבל הצדקה לפי הכלל שהקרוב קרוב קודם. היינו שדירוג חיוב הצדקה נמדד לפי רמת הקרבה של נותן הצדקה למקבל הצדקה, וככל שהקרבה גדולה יותר כך קודם החיוב. בספר דברים (פרק טו פסוק ז) נאמר: "כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד שעריך בארצך אשר ה' א-להיך נתן לך לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ירך מאחיק האביון."

בספרי (דברים פרשת ראה פסקא קטז) נדרש הפסוק כך:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

”אחיך – זה אחיך מאביך כשהוא אומר מאחד אחיך, מלמד שאחיך מאביך קודם לאחיך מאמך. באחד שעריך, יושבי עירך קודמים ליושבי עיר אחרת. בארצך, יושבי הארץ קודמים ליושבי חוצה לארץ”

דיני הקדימה נפסקו בשולחן ערוך (יורה דעה הלכות צדקה סימן רנא סעיף ג):

”ואפילו אינו בנו ולא אביו אלא קרובו – צריך להקדימו לכל אדם. ואחיו מאביו קודם לאחיו מאמו, ועניי ביתו קודמין לעניי עירו, ועניי עירו קודמין לעניי עיר אחרת.”

בדירוג הקרבה, נפסק שהקרוב קודם. וכשם שעניי עירך קודמים לעניי עיר אחרת, כך אחיו מאביו קודם לאחיו מאמו, כפי הגדרת הקרבה הקיימת גם בדיני ירושה. דיני הקדימה האמורים מתייחסים לנותן אחד כשבפניו שני מקבלים, ולמדנו שקיימת עדיפות לתת לאח מהאב לפני האם מהאם. אך מה הדין במצב שלמקבל יש שני קרובים, מי מהם קודם ועל מי מוטל עיקר החיוב? האם גם כאן דירוג החיוב ייקבע לפי הקרבה הנמצאת בדיני הירושה?

בשו”ת חוט השני (סימן ה, דבריו הובאו בפתחי תשובה באבן העזר סימן עא ס”ק א ובהגהות מהרש”א ביורה דעה סימן רנא) דן בשאלה על מי חלה חובת הצדקה לעני שאביו מומר – על אחי האב המומר או על הסבא מצד האם. אלו דבריו בתחילת התשובה:

”ראיתי הפסק שפסק אהובי האלוף המהולל [...] בדבר האמור על מי בני המומר הם מוטלים לפרנסם אם על אבי אמם או על אחי אביהם והעלה שהחיוב הוא על אחי אביהם וכל דבריו האמת והצדק ואני מוסיף על דבריו שענין המזונות תולים יותר בירושה.”

בעל חוט השני מביא שנפסק שחובת הצדקה של אחי האב המומר קודמת לחובת הסבא מצד האם, ומבסס את הקדימה האמורה על סמך הנימוק שדירוג הקרבה הקיים בדיני ירושה קובע את דיני הקדימה בקביעת נותן הצדקה. כך שהקודם לירש קודם בחיובי הצדקה. מכאן שכאשר יש שני קרובים לעני, הקרוב לירש בדיני ירושה קודם בחיובי הצדקה. ובכך מבסס את הפסק שאחי המומר קודמים בחובת הצדקה לבן המומר לפני הסבא מצד האם.

אמנם בשו”ת גבעת פנחס (סימן סד), מבואר שדין הקדימה האמור בהלכות צדקה לא נקבע לפי דיני ירושה. לכן לדעתו אין קדימה לאח עני לפני אחות ענייה. וכן יש להקדים בהלכות צדקה את האם מהאם לפני בני האב מהאב אף על פי שאינם קודמים בדיני ירושה, ואלו דבריו:

”[...] שנסתפק בענין קדימת הקרובים לצדקה אם אחיו קודם לאחותו כיון דלענין ירושה אין לאחותו במקום אח כלום נראה פשוט דלא דמי לירושה כלל דהתם כתיב הקרוב אליו ממשפחתו ומשפחת האב קרוי משפחה להוריש לבניו, אבל לענין צדקה בשאר בשר תלה הכתוב דכתיב ומבשרך אל תתעלם ובדבר זה אין חילוק בין אח לאחותו כדמצינו בקרא ויאכל חצי בשרו. תדע דהא ביורה דעה (סימן רנא) והיא מספרי, דאחיו מאביו קודם לאחיו מאמו משמע דוקא אחיו ולא בן אחיו עד סוף כל הדורות אף על גב דהם בני ירושה.”

לדעת גבעת פנחס בהלכות צדקה הקובע הוא 'שאר בשר' ולא דיני ירושה. נראה שלדעת גבעת פנחס כשם שדיני הירושה לא קובעים את הקדימה בין המקבלים כך הם לא יגדירו את הקדימה בין הנותנים.

מהאמור עולה שבמקום שהאב והאם מוגדרים 'אמידים' ובנם מוגדר 'נוקק' נראה שקיימת מחלוקת אם חיובי האב קודמים לחיובי האם. לדעת חוט השני שדיני ירושה מגדירים את החיוב הרי שהאב קודם לאם כמו שקודם בדיני ירושה. אמנם לדעת גבעת פנחס שבהלכות צדקה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הקובע הוא דרגת שאר הבשר, נראה שאביו ואמו נחשבים באותה דרגת קרבה של שאר בשר. וראה עוד בפסק דין של בית הדין בנתניה (תיק מספר 913242/1).

אמנם גם לדעת חוט השני בכל אופן קיים חיוב צדקה כלשהו גם על הקרובים שאינם ראויים לירש, אם כי בדרגה פחותה, אך אין להם פטור מוחלט. וכדבריו בהמשך התשובה: "[...] ומכל מקום גם אבי האשה לא ינקה לגמרי [...]"

וכך בשו"ת מנחת אברהם (חלק ג סימן ה) בהבנת דברי חוט השני:

"[...] בשו"ת חוט השני (סימן ח) שעיקר חיוב צדקה מוטל על מי שהוא יורש ממשפחת אב יותר מאשר על קרובים מצד האם ולא שיפטרו העשירים שמצד האם אלא שמטילים סכום יותר גדול על קרובים מצד האב."

לדעת מנחת אברהם הקדימה האמורה בדברי חוט השני נאמרה רק ביחס לגודל הסכום, וכך הראויים לירש יתנו יותר, אך אין פטור מוחלט לקרובים שאינם יורשים.

עתה, לנידון דנן:

לאחר שהוכח שהאב מוגדר 'עשיר', יש לבחון את מצב האם – הניתן להגדירה כעשירה? נראה שקיימת הבחנה בין יכולתה של האם לספק לבן מזונות לבין יכולתה לספק לבן מדור, וכפי שיתבאר.

תחילה נבחן את יכולת האם לספק לבן מזונות: האם משתכרת פחות מהאב. לאחר עיון בתלושי השכר עולה שהכנסתה לאחר הניכויים נעה בין 9,200 ש"ח לבין 9,300 ש"ח לחודש. האם טוענת לקושי בהחזקת הילד, נראה שיש ממש בטענתה, שכן האם נישאה בשנית ולה שני ילדים נוספים. בנוסף לכך האם משועבדת לבעלה לעניין מעשי ידיה ופרות נכסיה. בהלכות צדקה בשולחן ערוך (יורה דעה סימן רמח סעיף ד) נפסק שאין לקבל מאישה נשואה צדקה גדולה אלא רק 'דבר מועט' ובכל מקרה אם בעלה מוחה אין לקבל ממנה כלל צדקה. גם בהלכות כיבוד אב ואם נפסק שאישה נשואה פטורה מחיוב כיבוד אב ואם כשבעלה מקפיד, כמבואר בשולחן ערוך (יורה דעה סימן רמ סעיף יז). כמו כן האם מקיימת את חובת הצדקה שלה לבן גם על ידי טיפול מעשי בבן. בית הדין התרשם שעיקר השהות של הבן אצל האם. האם דואגת לטיפול היום יומי בבן, מבשלת מכבסת ודואגת לצרכי הבן היא זו שדואגת לחינוכו ולסייע לו בלימודים. כראיה לכך תביעתה לחיוב האב להחזיר מחצית מהוצאות חינוך. האם מקיימת את חובת הצדקה שלה כלפי הבן בטיפול מעשי ללא תמורה.

משקלול נתונים אלה עולה שאי אפשר להגדיר את האם כ'אמידה' כמו שאפשר להגדיר את האב. על כן יש לקבוע שעיקר חובת הצדקה לסיפוק צרכי מזונות הבן חלה על האב ולא על האם בהיות האב 'אמיד' והאם 'אינה אמידה'. יש לדחות את טענת האב על עושרה של האם ככל שמקור הכספים נובע מבעלה של האם, היות שהאם משועבדת לבעלה ואין אנו דנים בחיוב בעל האם במזונות הילד. בדיני צדקה קיים הכלל "הקרוב קרוב קודם", ולפיכך יש להטיל את החיוב על הקרוב בדרגה הראשונה ולא על בעלה של האם. על כן יש לחייב את האב לשלם לאם עבור הוצאות מזונות הבן סך של אלף ושלוש מאות ש"ח לחודש עד שיסיים את לימודיו.

ביחס לחובת המדור: לטענת האב, לאם דירה בת שבעה חדרים הנמצאת בבעלותה ובבעלות בעלה. האם לא סתרה טענת האב. הבן גר כל השנים בבית האם. החדר שבו גר הבן הוא חלק מבית האם ואינו מיועד להשכרה. כך שמגורי הבן אצל האם הם בבחינת 'זה נהנה וזה לא חסר' היינו הבן נהנה מהמגורים אך האם ובעלה לא חסרים בשל מגורי הבן אצלם. לא נטען ולא הוכח שבשל מגורי הבן בבית נוצר חסרון כלשהו לאם או לבעלה. על כן יש לקבוע שהאם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מוגדרת כעשירה ביכולת למתן אפשרות למגורי הבן אצלה. כאשר החיוב למדור הבן הוא חיוב של צדקה בלבד יש לראות את האם כעשירה שביכולתה לספק את מדור הבן ולחייבה לשאת במדור הבן. שמא נאמר שהאם משועבדת לבעלה ופירות נכסיה שייכים לבעלה ולא לה. אף אנו נענה ונאמר, שבעלה משועבדת למלא רצונה לגדל את בנה אצלה וכדין המבואר בסוגיה במסכת כתובות (דף סד ע"ב) שם למדנו על חיוב הבעל לספק לאשתו את היכולת לכלכל 'ארחי ופרחי' הם האורחים, מדין מזונות האישה. וכדברי שו"ת אגרות משה (אבן העזר א סימן קו) שילדיה של האישה מוגדרים 'ארחי ופרחי'. להלן דבריו:

"[...] דמחוייב ליתן לה חד סעודה או גם תרתי תלת לארחי ופרחי שלכאורה תמוה מאד מהיכי תיתי יתחייב ליתן לה בעד ארחי ופרחי. ולכן צריך לומר שכיון שהוא דבר שכל אדם נותן כשמזדמן לו, הוא בכלל חיוב מזונותיה דאין יכול לומר שתהיה אכזרית ולא תתבייש ולא תתן. ואם כן, כל שכן בבניה שודאי אין יכול לומר לה שתהיה אכזרית."

מאגרות משה עולה שחובת הבעל במזונות אשתו כוללים גם את מזונות הילדים מדין האורחים – 'ארחי ופרחי' שהבעל מחוייב לתת לאישה מזונות כדי שהאישה תוכל לארח אותם. נראה שלדבריו אין הבדל בין מצב בו ילדי האישה הם גם ילדי הבעל לבין מצב שילדיה הם מבעל אחר, שכן חיוב הבעל לאשתו נובע, לדבריו, מצד שהאישה לא יכולה להיות אכזרית על בניה.

גם אם האם מוגדרת 'עשירה' ביחס ליכולת מתן המדור, הלוא גם האב מוגדר 'עשיר' ומדוע ייפטר מחיוב הצדקה ביחס למתן המדור? יש לחזור לדעות שהתבארו ביחס החיובים שבין ההורים כאשר שניהם עשירים. לדעת גבעת פנחס החיוב העקרוני מוטל על האב והאם בצורה שווה. אמנם בנדון דנן לאם קל יותר לעמוד בחיוב, האם לא נדרשת להוצאה לצורך מתן המדור בעוד שהאב נדרש לתשלום, על כן יש להטיל את החיוב על האם. גם לדעת "חוט השני" שקיימת קדימה בנתינת הצדקה לאב לפני האם, הרי הוכח שלדעתו לא מדובר בפטור של האם אלא בהטלת חיוב גדול על האב וחיוב קטן על האם. כאן כאשר האם לא נדרשת לתשלום והיא אינה חסרה במגורי הבן אצלה נראה שגם לדעת חוט השני תחול החובה עליה כדין חיובה בחיוב קטן. בכל מקרה האב ייפטר מחיוב המדור לאחר שהבן לא מוגדר 'נזקק' יותר למדור בשל העובדה שיש לו מדור בהיותו נהנה ואמו ובעלה לא חסרים. נכון שקיימת זכות תביעה של האם ובעלה נגד הבן הנהנה מהם, גם אם הם לא חסרים, כנפסק בשלחן ערוך (חושן משפט סימן שסג סעיף ג). אך נראה שחובת הצדקה של האם בהיותה אינה חסרה ושעבוד בעלה לאורחיה, מורידים כאן את זכות התביעה, וכך לבן יש מדור והאב פטור כאשר הבן לא נזקק יותר למדור.

האמור מתייחס רק לסיפוק עצם המדור בו האם לא חסרה. אך ביחס להוצאות המדור כמו ארנונה, ועד בית וכדומה, האם כן חסרה שכן התשלומים מתייחסים לגודל הדירה ומכאן שקיימות הוצאות ישירות של האם עבור מקום מגורי הבן. חיובים אלה נידונים כמו חיוב המזונות המוטלים על האב האמיד ואינם מוטלים על האם שאינה אמידה. על כן יש לחייב את האב בתשלום סך שלוש מאות ש"ח לחודש עבור הוצאות המדור.

החזר תשלומים

ביחס לטענת האב להחזר תשלומי מזונות ומדור ששילם מגיל חמש־עשרה ועד שמונה־עשרה. החיוב היה לפי הסכם גירושין שאושר בבית הדין. האב קיבל על עצמו את החיובים בקניין בפני בית הדין, מעשה המחיל חיוב גם אם אינו קיים מעיקר הדין. על כן

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האב היה חייב לשלם כאמור בהסכם לפחות מכוח החיוב החוזי של ההסכם. בנוסף, הרי הוכח שקיים חיוב מוחלט של האב לתשלום מזונות הבן. הסכום ששילם האב למזונות ומדור הבן בשנים אלה הוא סכום סביר ולא מוגזם. על כן יש לדחות טענת האב להחזר תשלומי מזונות ומדור, בלי לתת את הדעת לטענות כלפי הפרוצדורה הנאותה להצגת הטענה.

ב. החיוב בתקופת הצבא

לאחר סיום הלימודים, הבן אמור להתגייס לצבא. האם תובעת לחייב את האב בסך שליש מחיוב המזונות בתקופת הגיוס לצבא. למרות תביעת האם לחייב את האב בסכום האמור, בסיכומי התשובה של האם נכתב שהאם מסכימה שבתקופה זו האב ישלם ישירות לבן את כל צרכיו, ולא דרכה. מנגד, האב הצהיר שהוא מוכן לשלם ישירות לבן את כל צרכיו, במצב שבו האב מסכים לשלם את כל צרכי הבן, והאם מסכימה שהאב ישלם ישירות לבן, אין בית הדין רואה צורך לקבוע מסמרות ולחייב חיובים. לא נותר אלא לקבל את הצהרת האב שהוא יישא בתשלום צרכי הבן באופן ישיר, צורת תשלום שהאם – התובעת מסכימה לה. בנוסף לכך לא ברור עדיין מה יהיו צרכי הבן, מה יהיו תנאי שירותו הצבאי, ומה תהיה הכנסתו מהצבא. יש לחכות ולראות מה יהיו צרכי הבן. נעלמים אלה, והסכמת הצדדים, גורמים לכך שבית הדין לא יתערב בשלב הנוכחי בחיובי האב במזונות הבן שבתקופת הגיוס אלא רק ירשום את הצהרת האב להסכמה לשלם לבן.

ג. הוצאות מיוחדות לחינוך – חובת האב ללמד את בנו אומנות

האם תובעת לחייב את האב במחצית מהוצאות מיוחדות הנחוצות לחינוך הבן. ההוצאות נדרשות לצורך ההכנה לבגרות, לרבות שיעורי עזר ושיעורים פרטיים. הבן התגלה כסובל מבעיית קשב וריכוז. משך תקופה נטל טיפול תרופתי של ריטלין ולאחרונה הופסק הטיפול התרופתי. תוצאות אבחונים שנערכו לבן צורפו לכתב התביעה. אם אכן הבן זקוק לעזרה בלימודים בשיעורים פרטיים ושיעורי עזר, הרי שיש לראות צרכים אלה בכלל הנזקקות של הבן. בית הדין מקבל את טענת האם שמדובר בנסיבות חדשות שנודעו רק לאחר עריכת ההסכם. לכן התחייבות של האם בהסכם להסתפק במזונות שנקבעו, לא חלה ביחס לצרכי הבן שהתגלו לאחר עריכת ההסכם. אמנם לא ברורה מידת הנזקקות של הבן לשיעורי עזר ולשיעורים פרטיים לצורך הכנה למבחני הבגרות. כדי להגדיר אם אכן קיימת נזקקות שכזו, יש לקבל חוות דעת מקצועית בדבר הצורך הנדרש. לצורך כך קובע בית הדין, שלמנהל בית הספר בו הילד לומד תהיה היכולת להכריע בדבר הצורך בהוצאות המיוחדות לחינוך הבן. אם יחליט מנהל בית הספר כי קיים צורך בהוצאות חינוך מיוחדות, הרי שיש לראות נזקקות של הבן להוצאות החינוך המיוחדות, ולקבוע שחלה על האב חובת הצדקה לדאוג לצרכים אלה. בנוסף לחיוב הצדקה קיים גם חיוב נוסף על האב. שכן האב חייב ללמד את בנו אומנות כמבואר בתלמוד הבבלי (מסכת קידושין דף כט ע"א):

“האב חייב בבנו למולו ולפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות, ויש אומרים אף להשיטו במים, רבי יהודה אומר: כל שאינו מלמד

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

את בנו אומנות – מלמדו ליסטות. ליסטות סלקא דעתך? אלא כאילו מלמדו ליסטות.

ביחס לחיוב האב ללמד בנו אומנות: האם כופין את האב לשלם את הוצאות הלימוד? ועד איזה גיל חל החיוב? ראה מאמרו של הרב אלימלך בר שאול זצ"ל בשנתון שנה בשנה (של היכל שלמה, תשכ"ה בעמודים 161–169), המסיק שיש לכופף את האב לקיום חיובו ללמד בנו אומנות, ואף בבן גדול קיים חיוב האב. להלן קטעים מדבריו (שם בעמוד 164) מדיוק לשון התלמוד הבבלי:

“עתה יש לברר אם החיובים להשיא וללמד אומנות הם בגדר חיוב שיש לכופו על האב לקיימו או שהם בגדר מצוה בעלמא ואין לכפותו עליה. והנה מלשון הברייתא שמונה חיובים אלה עם החיובים של תלמוד תורה ומילה ופדיון לא היה עולה על הדעת לחלק ביניהם ושכופין על אלה כמו על אלה, וביותר מתקבלת הנחה זו מלשון המכילתא שכל החיובים הנזכרים בברייתא הם “מן התורה”

ושם (בעמוד 168) ביחס לגיל הבן:

“ונראה לומר שחיוב לימוד הבן אומנות אינו מצומצם רק לגבי קטן אלא זהו חיוב כללי המוטל על האב לגבי בנו ואפילו הגדיל הבן ועדיין אינו מפרנס את עצמו מאומנות או עסק עדיין לא נגמר החיוב של האב ללמדו אומנות.”

וראה עוד במאמרו של פרופ' אליאב שוחטמן בכתב העת דיני ישראל (כ – כא, תש"ס - תשס"א, עמודים 417–397). מהאמור עולה, שהן מהלכות צדקה והן מחובת האב ללמד בנו אומנות, קמה עילת חיוב לחיוב האב בהוצאות להן זקוק הבן לצורך הצלחה במבחני הבגרות. הצורך בבגרות ודאי נחשב היום כלימוד אומנות בו מחויב האב. תעודת הבגרות נחוצה היום כמעט לכל לימוד אומנות בו יוכל הבן לפרנס עצמו בעתיד. האם מבקשת לחייב את האב רק במחצית מההוצאות המיוחדות לצורך הצלחת הבן במבחני הבגרות, על כן האב חייב לשלם מחצית מההוצאות החינוך הנדרשות, החל ביום הגשת התביעה – ו' בכסלו תשע"ו (18.11.2015) בכפוף להצגת קבלות על תשלומים שבוצעו ואישור מנהל בית הספר, בדבר הצורך בהוצאה.

הרב מאיר פרימן — אב"ד

אני מצטרף למסקנות.

הרב מאיר קאהן

גם אני מצטרף למסקנות.

הרב יצחק רפפורט

הכרעה

לאור האמור פוסק בית הדין:

1. מחייבים את האב לשלם לאם עבור מזונות הבן והוצאות החזקת המדור סך של 1,600 ש"ח לחודש החל ביום י"ג בתמוז תשע"ו (19.7.2016) שבו מלאו לבן שמונה עשרה שנים, ועד לסיום לימודי הבן.

2. דוחים את תביעת האם לחיוב האב במדור הבן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

3. בית הדין רושם את הצהרת האב לפיה הוא יספק לבן את כל צרכיו בתקופת גיוסו לצבא. מאחר שהאם מסכימה שהאב ישלם ישירות לבן בתקופת הגיוס, הרי שבית הדין לא נזקק לתביעה ביחס לתקופה שבה הבן יהיה בצבא.

4. מחייבים את האב לשלם מחצית מהוצאות החינוך החל ביום התביעה ביום ו' בכסלו תשע"ו (18.11.2015) ועד לסיום מבחני הבגרות, בכפוף להצגת קבלות על תשלומים שבוצעו ולאישור מנהל בית הספר בדבר הצורך בהוצאה.

5. פסק הדין מותר בפרסום לאחר הסרת פרטים מזהים.

ניתן ביום ה' באלול התשע"ו (8.9.2016).

הרב יצחק רפפורט

הרב מאיר קאהן

הרב מאיר פרימן — אב"ד